

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.10>**Дяченко С. В.,**

адвокат, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

Гордієнко Т. С.,

студентка
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

СУДОВЕ ВИЗНАННЯ ФАКТУ БАТЬКІВСТВА. СУДОВА ПРАКТИКА

Анотація. Стаття присвячена питанням юридичного інституту батьківства в системі права України, аналізу процедури встановлення батьківства в судовому порядку, дослідженню проблем цієї форми встановлення батьківства і висунення шляхів їх вирішення. Визначено, що встановлення батьківства є частиною передбаченого правом інституту закріплення походження дитини від конкретного батька. Також слід зазначити, що встановлення батьківства як юридичний факт має велику соціальну значимість, оскільки виступає основою для виникнення юридичних правовідносин між батьком та дитиною. Здійснено дослідження питань установавання батьківства в судовому порядку в законодавстві України та зарубіжному законодавстві, з'ясовано, що це є однією з основ ефективного захисту дитини, тобто системи заходів держави, що забезпечує охорону законних прав та інтересів дитини. Розглянуто важливість та необхідність установавання батьківства в судовому порядку. Проаналізовано питання, що найчастіше виникають з цієї теми. Звернено увагу на наявні прогалини у правовому регулюванні встановлення факту визнання батьківства. Проаналізовано наявні в літературі позиції з цього питання, досліджується судова практика. Розглянуто питання ухвалення судом до уваги всіх видів доказів батьківства, зокрема результати медичної, біологічної, генетичної експертизи. Встановлено важливість визнання батьківства, що покликано забезпечити можливість здійснення дитиною права знати свого батька, тобто своє походження, право на виховання. Однак аналіз чинного законодавства, судової практики виявляє масу недоліків і проблем визнання батьківства у судовому порядку, які вимагають усунення. Слід зазначити, що вивчення підходів до вирішення проблем визнання батьківства у судовому порядку свідчить про необхідність удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: *батьківство, сімейне право, дитина, судовий порядок, експертиза, докази, права батьків, рівність, цивільний процес, реєстрація встановлення батьківства.*

Diachenko S. V., Hordiyenko T. S. Judicial establishment of paternity. Judicial practice

Abstract. The article is devoted to the issues of the legal institution of paternity in the legal system of Ukraine, the analysis of the procedure for establishing paternity in court, the study of the problems of this form of paternity and the nomination of ways to solve them. It is determined that the establishment of paternity is part of the institution provided by the law of consolidating the origin of the child from a particular parent. Also, it should be noted that the establishment of paternity, as a legal fact, has great social significance, as it serves as a basis for the emergence of legal relations between parent and child. A study of the establishment of paternity in court in the legislation of Ukraine and abroad and found that it is one of the foundations of effective protection of the child, i.e. the system of state measures to protect the legitimate rights and interests of the child. The importance and necessity of establishing paternity in court are considered. The most frequently asked questions on this topic are analyzed. Attention is drawn to the existing gaps in the legal regulation of establishing the fact of recognition of paternity. The opinions available in the literature on this issue are analyzed, the case law is studied. The issues of acceptance by the court of all types of evidence of paternity, in particular the results of medical, biological, genetic examination, are considered. The importance of recognition of paternity is established, designed to ensure the possibility for a child to exercise the right to know his father, i.e. his origin, the right to upbringing. However, the analysis of the current legislation, case law shows a lot

of shortcomings and problems of recognition of paternity in court, which require their elimination. It should be noted that the study of approaches to addressing the issues of recognition of paternity in court indicates the need to improve existing legislation.

Key words: *paternity, family law, child, court procedure, examination, evidence, parents' rights, equality, civil process, registration of paternity.*

Постановка проблеми. Найважливішим елементом сімейно-правових відносин в Україні є батьківство. Батьківство у суспільстві розглядається в контексті психологічного утворення особистості батька, що включає усвідомлення родинного зв'язку з дітьми та почуття, які людина має до своїх дітей, прийняття та виконання батьківської ролі, а також почуття, що сприяють самореалізації, самоствердженню та саморозвитку особистості батька; також як факт біологічного та соціального походження дитини від певного чоловіка. Визнання батьківства, як і його встановлення у ході певних юридичних процедур, є частиною передбаченого правом інституту закріплення походження дитини від конкретного батька. Визнання та встановлення батьківства як юридичний факт має велику соціальну значимість, оскільки виступає основою виникнення юридичних правовідносин між батьками. Нині в Україні питання встановлення батьківства в судовому порядку потребує реформування.

Виклад основного матеріалу. Варто почати з того, що у процедурі встановлення біологічного споріднення є ще одна зацікавлена сторона, права якої можуть бути порушені, а саме передбачуваний батько дитини, права якого також закріплені в Сімейному кодексі України (далі – СК України). Так, батьківство рівною мірою перебуває під захистом держави, як і материнство, отже, ніхто не має права як позбавляти чоловіка права бути батьком, так і нав'язувати обов'язки батька людині, яка ним не є [1].

У 2011 році ООН запропонувала переглянути визначення батьківства, а саме зазначити, що соціальне батьківство має більше значення, ніж біологічне [2]. Ми пропонуємо визначити конституційно-правовий інститут батьківства як сформовану на основі принципу гендерної рівності та конституційних положень сукупність юридичних норм, що відбивають притаманні або придбані у зв'язку з вихованням дитини права, свободи, обов'язки і відповідальність батька з урахуванням захисту їх прав публічними і неpubлічними органами.

Доцільно звернути увагу на зарубіжний досвід установавання батьківства, в ході якого можна помітити, що вони багато в чому схожі не тільки між собою, але й з нашим процесом установавання батьківства. Наведемо, наприклад, справу «Шнайдер проти Німеччини» за заявою від 15 вересня 2011 року № 17080/07. З неї видно, що виник спір між батьками, який полягав у тому, що у травні 2002 року – вересні 2003 року заявник мав зв'язок із заміжною жінкою, і він стверджує, що був біологічним батьком її сина, народженого в березні 2004 року, юридичним батьком якого був чоловік жінки. Хоча жінка та її чоловік визнали, що заявник міг бути біологічним батьком, вони вирішили не засвідчувати батьківство на користь своєї сім'ї. Після народження хлопчика заявник звернувся до національних судів для визнання права доступу до дитини та регулярного інформування про її розвиток, але його звернення було відхилене на тій підставі, що, навіть якщо припустити, що він був біологічним батьком, він не належить до такої категорії осіб, як юридичний батько чи особа, яка має соціальні та сімейні зв'язки з дитиною, які мали би право доступу до дитини відповідно до Цивільного кодексу. Після розгляду скарги рішення було залишено без зміни, і Федеральний конституційний суд залишив скаргу в порядку конституційного судочинства без розгляду [3].

На підставі статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод слід зазначити, що, хоча заявник і не сформував сімейного зв'язку з дитиною, це пояснюється тим, що він був позбавлений можливості відповідальності за нього проти волі юридичних батьків. Проте заявник мав постійний зв'язок із матір'ю дитини протягом більше року і достатньо продемонстрував зацікавленість та прихильність до дитини до й після її народження: дитина була запланована, заявник супроводжував матір на медичні обстеження, пов'язані з її вагітністю, і визнавав своє батьківство до народження дитини. У будь-якому разі, навіть якщо правовідносини між заявником і дитиною

не досягали рівня сімейного життя, вони становили важливу частину особистості заявника, отже, його «особистого життя». Відмова національних судів у доступі до дитини та інформування про хлопчика складала втручання, яке було передбачено відповідними положеннями Цивільного кодексу та переслідувало законну мету захисту прав та свобод інших осіб. Зокрема, Н. Бондаренко-Зелінська зазначає, що нині в Україні, як і в більшості країн СНД, провідною була й залишається судова форма захисту, в основу якої покладено змагальний процес [4]. Природно, у кожній країні є свої нюанси в цьому процесі, яких немало. Проте проблеми, з якими люди стикаються у встановленні батьківства, є однаковими у всіх країнах. Отже, рішення цих проблем також є однаковим. Як правило, в центрі таких конфліктів перебувають діти. І діти, і їх права повинні бути захищені, виключаючи всі можливі причини інсинуації і підступів [5].

Для початку варто зауважити, що насамперед батьком дитини є чоловік, який був одружений із жінкою, що народила йому дитину. Крім того, дитина, народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від подружжя. Однак громадянські відносини, які динамічно розвиваються, внесли свої корегування: коли дитина народжена в юридичному шлюбі або поза ним, але від іншого чоловіка, то для відновлення істини передбачений такий правовий інститут, як установлення батьківства [6, с. 71].

З огляду на це слід розглянути Постанову Полтавського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати у цивільних справах від 17 серпня 2020 року у справі № 554/1515/18. Так, позивачка звернулася з позовом про визнання батьківства та посилалась на те, що з липня 2009 року вона та ОСОБА_6 проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу та вели спільне господарство, у них народилась донька (ОСОБА_7). Запис про батька дитини за вказівкою матері був проведений на підставі статті 135 СК України, що ОСОБА_6 помер, задля одержання допомоги на дитину як матері-одиначці. Однак за життя ОСОБА_6 визнав своє батьківство щодо доньки ОСОБА_7, забезпечував її матеріально, брав участь у її вихованні та розвитку. Суд задовольнив позов

ОСОБА_2, встановив факт батьківства щодо доньки ОСОБА_7, ухвалив внести зміни до актового запису № 10 про народження [7].

Після того як ми розглянули сутність поняття батьківства, проаналізували судову практику зарубіжних країн щодо встановлення батьківства, необхідно звернути увагу на варіанти його встановлення в Україні. Відповідно до Сімейного кодексу України, є дві форми встановлення батьківства, а саме добровільне і встановлення батьківства в судовому порядку [8].

Судове встановлення батьківства є частиною процедури закріплення походження дитини від конкретного батька. Цей судовий розгляд відбувається відповідно до загальностворених принципів цивільного судочинства, таких як принципи гласності, відкритості, верховенства права, змагальності сторін, диспозитивності, пропорційності [9, с. 2].

Розглянемо Постанову Верховного Суду у складі колегії Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 листопада 2021 року у справі № 311/3431/18. ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом, «у якому просила визнати ОСОБА_2 батьком ОСОБА_3. Щодо заявлених вимог ОСОБА_1 зазначила, що вона проживала однією сім'єю без державної реєстрації шлюбу з відповідачем. Потім вона завагітніла, народила сина ОСОБА_3, батьком якої є ОСОБА_2, який не визнав себе батьком та припинив з нею сімейні стосунки. Вислухавши свідків, врахувавши всі докази, суд визнав батьком ОСОБА_2» [10].

Насамперед необхідно зібрати докази, що вказують на батьківство конкретної особи. Згідно зі статтею 76 ЦПК України, доказами є будь-які дані. До них можна віднести письмові, речові та електронні докази, висновки експертів, показання свідків [11].

З огляду на вищезазначене слід зауважити, що жоден із доказів у справах про встановлення факту батьківства не має переваги над іншим. Так, наприклад, у справі № 22-ц/191/565/13 ОСОБА_16 «на підтвердження підстав своїх вимог надала виписку із класного журналу 11-Б класу середньої ЗОШ І–ІІІ ступенів м. Керч за 2003–2004 навчальний рік, з якої вбачається, що в загальних відомостях про учнів батьком ОСОБА_13 записаний ОСОБА_12 [12]. Окрім того, факт батьківства

підтверджений Постановою Керченського міського суду від 9 жовтня 2003 року про звільнення ОСОБА_12 від подальшого відбування покарання, де зазначено, що засуджений має на утриманні неповнолітню дочку. На підставі цих доказів колегія суддів Апеляційного суду Автономної Республіки Крим в м. Феодосія погоджується з висновком місцевого суду та вважає, що факт батьківства ОСОБА_16 стосовно ОСОБА_12, ІНФОРМАЦІЯ_1, який помер ІНФОРМАЦІЯ_2, є переконливим, оскільки під час розгляду справи був підтверджений належними та допустимими доказами» [13].

Одним із найбільш достовірних доказів під час установлення батьківства є судово-генетична експертиза, основою якої є метод молекулярно-генетичної ідентифікації (ДНК-аналіз).

Так, у Постанові ВС від 16 серпня 2018 року щодо справи № 399/1029/15-ц зазначено, що експертиза ДНК, або молекулярно-генетична експертиза, призначається у цивільних справах для формування доказової бази, тому для визначення спірного батьківства необхідна присутність ймовірного батька й дитини для проведення забору вихідного біологічного матеріалу. За відсутності біологічного матеріалу хоча б однієї зі сторін провести дослідження неможливо [14].

Далі потрібно відзначити, що клопотання про призначення генетичної (іншої медичної) експертизи, залучення додаткових доказів суд задовольняє в ході проведення засідання. Як роз'яснено в пунктах 5, 9 Постанови Пленуму ВСУ «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15 травня 2006 року № 3, висновки експертизи, у тому числі судово-генетичної, необхідно оцінювати з урахуванням положень ЦПК, «згідно з якою жоден доказ не має для суду наперед установленого значення, він оцінює докази в їх сукупності, а результати оцінки відображає в рішенні з наведенням мотивів їх прийняття чи відхилення, у разі коли ухилення сторони у справі зазначеної категорії від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, документів тощо унеможливує її проведення, суд може визнати факт, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні» [15]. «Якщо відповідач у такій справі

ухиляється від участі в проведенні судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи, суд управи постановити ухвалу про його примусовий привід» [16].

Встановлення батьківства в судовому порядку, незважаючи на свої переваги та особливості, має цілу низку проблем.

По-перше, хоча у законодавстві України є врегульовані питання застосування методів допоміжних репродуктивних технологій та створення можливості для безплідних подружніх пар мати дітей, невирішеною залишається низка проблем. Так, у Сімейному кодексі України та інших нормативних актах немає жодної згадки про права та обов'язки, що виникають у чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі. Під час оформлення договору в медичному закладі про виконання послуг із виношування дитини жінка, яка бажає виступити в ролі сурогатної матері, підписує документ, у якому вона висловлює свою згоду на застосування до неї відповідних процедур [17]. Згоди її чоловіка при цьому, як правило, ніхто не питає. Якщо з якихось причин сурогатна мати, яка перебуває у шлюбі, залишить дитину та зареєструє її на своє ім'я, батьком цієї дитини, відповідно до принципу презумпції батьківства, автоматично стане її чоловік, хоча він міг заперечувати її рішення або взагалі не знати про нього. Його право оскаржити згодом у судовому порядку своє батьківство не є належним механізмом захисту його інтересів.

Як приклад доцільно зазначити рішення Броварського міськрайонного суду Київської області за справою від 1 жовтня 2020 року № 2-о/361/195/20. До суду звернулись ОСОБА_2 та ОСОБА_3 щодо встановлення факту, що громадянин ФРН ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1 є батьком, а громадянка РФ ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2 є матір'ю дитини ОСОБА_4, яка народилась у місті Києві шляхом використання репродуктивних технологій. Також було зазначено, що саме ОСОБА_2 та ОСОБА_3 мають генетичну спорідненість з дитиною ОСОБА_4 [18]. Проте сурогатна мати ОСОБА_5, яка народила цю дитину, надала свою згоду, посвідчену приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу С.М. Лавренюк, на запис їх батьками новонародженого нею хлопчика

ОСОБА_4, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 посилались на те, що через відповідні норми в законодавстві Німеччини для законної реєстрації їхнього сина виникла потреба встановити в судовому порядку факту їхньої спорідненості з ОСОБА_4. Суд, врахувавши той факт, що в актовому записі від 20 червня 2020 року за № 00141210256 реєстратором Святошинського районного у місті Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у місті Києві зареєстровано актовий запис № 1364 про народження ОСОБА_4, відомості про батька, яким зазначено громадянина Німеччини ОСОБА_2, та відомості про матір, якою зазначено громадянку РФ ОСОБА_3, дійшов висновку, що, за законодавством України, саме вони є батьками ОСОБА_4 [19].

Наступною проблемою є те, що в українському сімейному законодавстві не регулюється питання щодо визначення батьківства дитини в ході конкуренції презумпцій, коли мати дитини вступає в повторний шлюб.

Доречно згадати праці О.Ю. Худякової, в яких вона зазначає, що якщо жінка повторно одружилася і народила дитину, батьком якої може бути як перший, так і другий чоловік, то батьком дитини, виходячи з принципу пріоритету інтересів дитини, необхідно вважати другого чоловіка. Звісно, задля захисту інтересів дитини та недопущення довільного втручання у справи сім'ї необхідно також обмежити можливість біологічного батька оскаржувати батьківство чоловіка матері дитини. Зокрема, О.Ю. Худякова у зв'язку з цим пропонує для оскарження батьківства чоловіка матері дитини біологічним батьком шестимісячний термін із дати народження дитини [20, с. 88].

На нашу думку, навіть цей варіант не позбавить проблеми, оскільки є випадки, коли юридичний батько погоджується виховувати та утримувати дитину як свою рідну. У цьому разі пропонується можливість так званого подвійного батьківства, тобто юридичний статус батька особа має, якщо в актовому записі про народження дитини зазначені відповідні

відомості саме про цю особу, за результатами чого видається свідоцтво про народження дитини, а біологічний батько – це та людина, за допомогою якої була зачата дитина. Таким чином, дитина матиме двох батьків, як біологічного, так і юридичного. Крім того, не варто забувати і виключати той факт, що якщо приховати від дитини правду про справжнього біологічного батька в ранньому віці, то вона не дізнається всієї правди через роки. У цьому разі варто задуматися про те, що дитині буде завдано психологічної травми, а наслідки такої травми можуть бути непередбачуваними.

Варто зазначити, що встановлення батьківства має не тільки сімейно-правові, але й інші наслідки. Так, Харківським апеляційним судом у складі колегії суддів судової палати у цивільних справах було розглянуто справу № 628/443/21 щодо встановлення факту визнання батьківства ОСОБА_2, який помер. Після його смерті відкрилась земельна ділянка, яку, за заповітом, ОСОБА_2 залишив позивачці. Однак оформити її як спадкоємець першої черги вона не може, оскільки у свідоцтві про народження у графі «батько» запис відсутній [21].

Висновки. Підсумовуючи наведене, доходимо таких висновків. Встановлення батьківства – явище дуже часте у судовій системі України, воно є частиною передбаченого правом інституту закріплення походження дітей від конкретних батьків. Оскільки питання батьківства тісно пов'язані з різними аспектами соціального життя, а саме моральними, культурними, історичними, науковими, правовими, то, з одного боку, можна формально дійти вирішення цього питання, з іншого боку, необхідно створити правові механізми захисту прав дитини на вирішення цього завдання у найближчому майбутньому. В умовах глобалізації суспільства проблема батьківства є міжнародною. Для вирішення цієї проблеми потрібна безліч фахівців. Це дасть змогу створити умови для державної реалізації нових законів із цього питання. Також пріоритетами є якісний та всебічний розвиток майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.10.2021).
2. ООН запропонувала переглянути визначення батьківства. URL: <https://lenta.ru/news/2011/02/18/fatherhood> (дата звернення: 14.10.2021).

3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Шнайдер проти Німеччини» за заявою від 15 вересня 2011 року № 17080/07. URL: <https://base.garant.ru/55021494> (дата звернення: 15.10.2021).
4. Дяченко С.В., Колокольна Н.С. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2020/32.pdf (дата звернення: 15.10.2021).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.10.2021).
6. Ганкевич О.М. Поняття батьківства та материнства у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 36. С. 89.
7. Постанова Полтавського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати у цивільних справах від 17 серпня 2020 року у справі № 554/1515/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91063574> (дата звернення: 19.10.2021).
8. Стопченко К.О. Загальні підстави оспорювання батьківства та материнства за сімейним законодавством України. *Матеріали VI наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова* (Київ, 17 листопада 2016 року). Київ : НАВС, 2016. С. 130.
9. Дяченко С.В., Ошійко М.А. Вирішення спірних питань між батьками щодо визначення місця проживання дітей в цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. С. 89.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 листопада 2021 року у справі № 311/3431/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101211419> (дата звернення: 19.10.2021).
11. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 40–41. № 42. Ст. 492.
12. Постанова Івано-Франківського апеляційного суду в складі колегії суддів у справі від 10 грудня 2020 року № 345/1327/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93456854> (дата звернення: 20.10.2021).
13. Рішення Апеляційного суду Автономної Республіки Крим в м. Феодосія у справі № 2-о/0108/298/11. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31605121> (дата звернення: 20.10.2021).
14. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України у справі № 399/1029/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74342267> (дата звернення: 05.11.2021).
15. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text> (дата звернення: 06.11.2021).
16. Рішення Київського апеляційного суду в складі колегії суддів Судової палати з розгляду цивільних справ у справі від 10 березня 2020 року № 759/1444/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88174757> (дата звернення: 08.11.2021).
17. Чеховська І.В., Дяченко С.В. Формування державної сімейної політики України. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/handle/123456789/2394> (дата звернення: 05.11.2021).
18. Рішення Дніпровського апеляційного суду у справі від 9 жовтня 2019 року № 199/4639/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84841810> (дата звернення: 07.11.2021).
19. Рішення Броварського міськрайонного суду Київської області у справі від 1 жовтня 2020 року № 361/5974/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92131904> (дата звернення: 07.11.2021).
20. Дяченко С.В., Рябченко Ю.Ю., Самілик Л.О. Цивільний процес України : практикум. Серія «На допомогу студенту УДФСУ». 2020. 312 с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5861/1/6106_IR.pdf (дата звернення: 09.11.2021).
21. Рішення Харківського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати у цивільних справах у справі від 7 липня 2021 року № 628/443/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98301262> (дата звернення: 15.11.2021).